

Johannes de Gronde (± 1320 -1392+)

Hoewel hij momenteel niet direct overal bekend is, stond Johannes de Gronde, een geboren Ootmarsumer, samen met meester Geert Grote aan de wieg van de “Moderne Devotie”, een beweging die rond het jaar 1400 in Deventer is ontstaan en zich vanuit het ijseldal langzaam over de Nederlanden en een deel van Duitsland uitbreidde. Deze “vroomheidsbeweging”, tevens ook een maatschappelijke “hervormingsbeweging” voor kerk en maatschappij, werd in de late middeleeuwen al vroeg aangeduid als de “Moderne Devotie”, (“hedendaagse toewijding”)

Moderne Devotie "Salve meum Salutare" Wees gegroet mijn heil.

De tijd

De eeuw waarin Johannes werd geboren, leefde en werkte was in alle opzichten een krankzinnige en bijzondere tijd; geen eeuw kende zoveel gebeurtenissen als deze eeuw. Oorlogen, roofridders, boerentwisten, rampen zoals uitbraken van de pest, andere ziekten onder mens en dier, mislukte oogsten, hongersnood, watersnood, kerkelijke twisten, verval van het pausdom en kerk met het verplaatsen van de pauselijke zetel naar het Franse Avignon in 1309 door paus Clemens V met uiteindelijk het Westers Schisma in 1378.

Een groot aantal mensen in die tijd voelden zich niet meer thuis in de kerk en bij de geloofsbeleving van toen. Ze hadden, in die tijd met veel armoede, honger en ziektes, meer dan genoeg van priesters en religieuzen die hun geestelijke taken verwaarloosden

en zich te buiten gingen aan overmatig eten en geld verwerven en het niet zo nauw namen van de celibaatgeloften en goede zeden. Door gebrek aan inkomsten van de tienden zwierven ze rond, namen neventaken aan en verkochten voor grof geld aflaten aan de arme gelovigen. Zelfs veren en dons die zgn. van de vleugels van de engel Gabriël waren gevallen, tijdens de aankondiging van de blijde boodschap, werden als ware relikwieën verkocht. Het geloof was voor de middeleeuwer alles, de kern van hun bestaan, daar hielden ze zich onverwijld aan vast, terwijl de kerk met oorlogszuchtige bisschoppen aan het hoofd er een zootje van maakte en het niet zo nauw nam met de regels.

Het platte land, ook hier rond Ootmarsum, had veel te lijden van rondtrekkende rovende bendes en oorlogvoerende legertjes van roofzuchtige edelen. Zelfs zo erg dat in 1358 de bisschop Jan van Arkel zich genoodzaakt ziet de roofridderburcht te Saesfelt te ontmantelen en totaal te verwoesten. De bevolking had tevens erg te lijden onder de rondwarende pest, velen stierven of trokken weg. Vele boerenerven waren dan ook weust en verlaten. Mensen wisten niet meer wat te doen. Hoe kon dit alles gebeuren, vertwijfeling alom! Men dacht dat het einde der tijden nabij was. Het klimaat veranderde opeens zeer snel (zoals later blijkt, het begin van de zgn. "kleine ijstijd"); er viel eerst buitensporig veel regen, zodat men dacht dat de zondvloed gekomen was; later in de eeuw volgden er zeer strenge winters. Vele gelovigen trokken het vergelijk met de Apocalyps, de komst van de zwarte ruiter! Men richtte de laatste hoop op God. Er ontstonden groepen godsdienstfanaten en sekten. Groepen mensen die zichzelf geselden en kastijdden ter boete doening de zgn. flagellanten trokken rond door land en stad; het was de tijd van zwarte magie, tovenarij en de opkomst van heksenvervolgingen.

Optocht der flagellanten

Kortom een verschrikkelijke tijd.

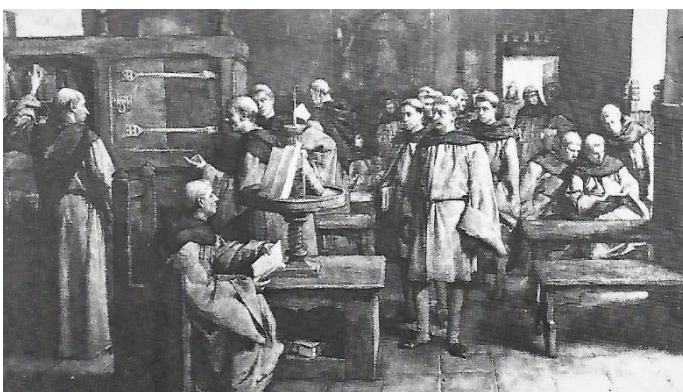
Wie was Johannes de Gronde ?

Johannes de Gronde werd in het begin van die waanzinnige 14^e eeuw, midden in die warrige tijd zo rond het jaar 1320 in het kerspel Ootmarsum geboren. Waarschijnlijk op een boerderij die in die tijd nog in de leenregisters van de bisschop van Utrecht en de hof Ootmarsum werd vermeld. (later verdwenen).

Hoewel Johannes de Gronde, naast Geert Grote, als een van de belangrijke grondleggers van de Moderne Devotie beschouwd kan worden, is er verder weinig over hem bekend en gepubliceerd.

Om echt iets over hem te weten te komen moeten we bij bronnen uit de directe omgeving van de Congregatie van Windesheim (latere Kloosterorde) te rade gaan. Zoals bij Thomas à Kempis, Rudolf Dier van Muiden, en het Frensweger Handschrift.

Dit laatste geschrift geeft in de volkstaal van toen een beschrijving van het leven van Johannes de Gronde: *"Van heren Johan ten Gronde. Nae meester Gheerds Groten dode annam dat regiment der susteren die hy vergadert hadde, heer Johan ten Gronde een devoet priester Godes, van Oetmersem in Twenthe gheboren. Hy was van groten gheruchte, walsprekende van woerden, ende een wijlentides in Hollant seer eerbaerlic omgaende, ende hy scheen edelike mitten titel der cuischeit onder den priesteren, ende was tevreden mit enen slichten beneficium des altaers.*

Geert Grote en de Broeders des Gemeenen Levens

Hij werd de naaste medewerker van Meester Geert Grote en wordt in die hoedanigheid ook door hem tot zijn opvolger aangewezen als eerst verantwoordelijk priester/rector van het "Meester- Geertshuis, het verblijf van de

Zusters van de Moderne Devotie te Deventer. Johannes kreeg als gewone jongeling uit het Twentse Ootmarsum de kans om opgeleid te worden tot priester. Waar en hoe dat heeft plaatsgevonden dat houdt de geschiedenis alsnog verborgen.

Mogelijk ontving hij zoals vele tijdgenoten zijn opleiding in Keulen of Aken. Na zijn afstuderen werkte hij vele jaren als uitstekende prediker en biechtvader in Deventer en Zwolle. Door zijn levenswijze en goede preken viel hij reeds op bij Meester Geert Grote, die hem bewonderde om zijn bijzondere kwaliteiten. Hij kon preken als de beste en soms op hoogtijdagen wel zes uur achtereen.

Johannes werd echter in 1380 naar Amsterdam gezonden om daar in de zielzorg te werken; niet als pastoor, maar als rondgaande vrije geestelijke.

Hij functioneerde vooral als prediker en als biechtvader bij de opkomende kloosters in Amsterdam.

Het blijkt dat Geert Grote in die tijd al correspondeerde met enkele priesters in Amsterdam, nl.

Willem Oudescutte, Gijsbert Dou en ook Johannes van de Gronde. Het ging dan over het verwerven/uitleen en afschrijven van Boeken. Johannes was even als Geert Grote een grote liefhebber en verzamelaar van goede boeken. In 1383 verzocht Geert Grote de "heilige kerk in Amsterdam om Johannes als priester af te staan voor de Deventer gemeenschap. In 1384 na de dood van Meester Geert Grote ,werd hij daar de opvolger van Geert Grote in het zusterhuis. Meester Geert kende hem al goed, want voordat hij naar Amsterdam vertrok had hij al enige tijd met de eerste broeders in het oude "Heer Florenshuis" doorgebracht. Daar "heeft hy oetmoedelic ende devotelic int ghemeyne ghelevet", zo melden de bronnen ons. Verder wordt geschreven dat hij altijd vroeg opstond om met de broeders de canonieke getijden te lezen; na opgewekt ontwaakt te zijn ging hij zijn medebroeders wekken door te kloppen en te zeggen: "Staat op en waakt en bidt, opdat gij niet in beproeving komt."

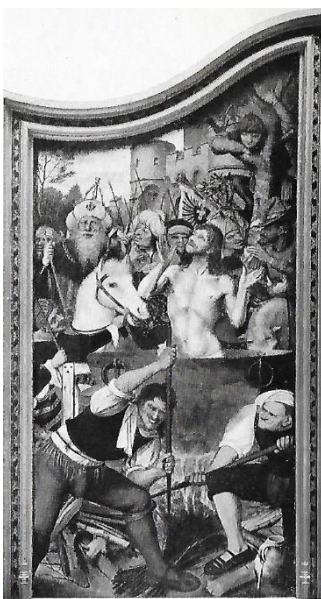
Dat Johannes terstond in 1383 naar Deventer is vertrokken lijkt me niet erg aannemelijk; er zijn nl. nog tot 1384 brieven aan hem in Amsterdam gestuurd. Johannes kon zich moeilijk losmaken van het Hollandse; hij was tot aan zijn overlijden in 1392 o.a. betrokken bij de stichting van het "Priesteren huys toe hoem" ook wel de "Gouwe" geheten te Hoorn en de stichting van het klooster "Nieuw Licht" net buiten Hoorn. Tevens was hij betrokken bij de oprichting van het Fraterhuis te Zwolle en de stichting van het regulierenklooster Mariënborn bij Arnhem.

Bij terugkomst in Deventer betrok Johannes de vroegere kamer van Meester Geert in het zusterhuis (Meester Geertshuis) en probeerde naar eigen kunnen leiding te geven aan de aanwezige zusters. Dit ging hem echter niet zo goed af. Hij was niet bepaald een organisator en econoom; het zusterhuis belandde dan ook al gauw in een crisis. Een van de zusters de vrome Zweder van Rechteren barstte dan ook in spontaan dankgebed uit toen in 1392 ,na de dood van de Gronde, Johannes Brinckerinck de leiding over het zusterhuis overnam. Hij maakte het Meester Geertshuis tot de hoeksteen van de Moderne Devotie. Misschien dat daardoor de naam van Johannes de Gronde wat op de achtergrond is geraakt, maar zijn uiteindelijke reputatie was er niet minder om. In het voorjaar van het jaar 1392 werd Johannes ernstig ziek , maar hij wilde zich niet door de zusters laten verzorgen (Hij was wat schuw voor vrouwen en hield altijd gepaste afstand).

Omdat hij problemen had met zijn voeten en niet meer kon lopen droegen

Biechtvader met assistent laten zich door de nonnen verwennen

voor de Latijnse Poort te Rome

de broeders hem naar het “Heer Florenshuis”, het fraterhuis van de Devoten, gesticht in 1385 door Floris Radewijns, een leerling van Meester Geert Grote, om hem te verzorgen. Na een welbesteed en arbeidzaam leven als priester overleed Johannes de Gronde op 7 mei 1392, daags na de herdenkingsdag van Sint Jan voor de Latijnse Poort, Na acht jaar als rector de zusters gediend te hebben. Op de feestdag van Sint Jan op 6 mei werd hij later steeds door orde herdacht.

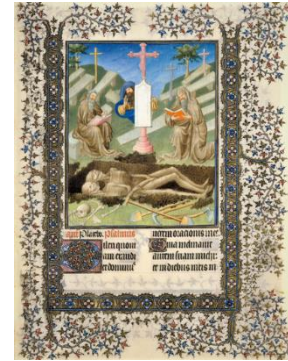
Na zijn dood, zo vermeldt een van de bronnen (scriptum ,Rudolf Dier van Muiden) , moest Johannes, volgens een openbaring nog een maand in het vagevuur verblijven om twee redenen :

”De een was om der gulsicheid wille, want al waren die susteren doe ter tijt seer arm, nochtant bereyden se hem sine spise redelicke leckerlic. Die andere sake was die ydel glorie die hy hadde in den prediken.”

Johannes werd (volgens Thomas à Kempis) begraven in de Mariakerk in dezelfde groeve waar meester Geert Grote acht jaar eerder was begraven.

”Hoe goed is het, zegt Thomas à Kempis, dat zij, die elkander in dit leven bemind hebben ook in de dood verenigd zijn gebleven, liggend in denzelfden tempel onder denzelfden zerk, wachtende op de toekomst van de Heer Jezus Christus, om door Hem weder te worden opgewekt. “

Een belangrijk devoot man, een Twentenaar uit Ootmarsum was niet meer. Zijn leven en werk mag in Ootmarsum zeker niet onbekend blijven.

Samen begraven miniatuur

Fenne van de Gronde

Toch was Johannes de Gronde niet de enige religieus die Ootmarsum in de 14^e eeuw voortbracht. Hij had nog een jongere zus (± 1335 geboren), die vanuit Ootmarsum haar intrede deed in bij de Devote Zusters in Deventer. De bronnen melden daarover : *“Dese guede zuster Fenne was her Johan van de Gronde onses weerdige vaders natuerlike zuster. Ende het was alte vuerigen, goddiestegen mensce, ende gaf oer gehelick tot onsen lieven Heren en totten rechten doechden.”*

Middeleeuwse Non

Van haar is verder bekend dat zij tot op hoge leeftijd haar taken in de kloostergemeenschap stipt en vol overgave vervulde. Ze woonde graag en veelvuldig de H. mis bij buiten het zusterhuis; in die tijd mochten er nog geen missen door de rector binnen het klooster gelezen worden.

Pas veel later mocht de priester een draagbaar altaar meenemen en binnen de kloostermuren mislezen.

Fenne leefde zeer ingetogen en sober; at nauwelijks en droeg vaak erbarmelijk armoedige kleding.

Het was zelfs zo erg dat het in de kronieken vermeldingswaardig was: *Het gevyl op een tijt, dat her Johannes Brinckerinck ,onse weerdige vader, hier indie weer quam, ende doe sach hi dat zuster Fenne soe rechte snoeden rock aenhadde, ende dat was oer beste rock. Doe segede hi tot moder Barten ter Clocken, die bi hem genck, dat si oer enen beteren rock solde geven, of hi wolde oer selven enen werven. Ende doe dit geschiede, doe wasset een oelt mensche ende een van onsen oeldesten zusteren die hier woenden.”* Fenne is zeer oud geworden en is in het jaar 1421 overleden.

Johannes en Fenne de Gronde ,twee bijzondere mensen uit die zo woelige veertiende eeuw , die zeker de aandacht en hulde verdienen, daar ze allebei Ootmarsum zo’n 650 jaar geleden wellicht als eersten op de kaart gezet hebben en Ootmarsum voorgoed met de Moderne Devotie verbonden hebben.